

OPINIA națională

Revistă săptămânală de informație, opinie și idei de larg interes național, editată de FUNDATIA „ROMÂNIA DE MÂINE”

CULTURA PUTERII Rolul factorilor sociali

Prof.dr. AURELIAN BONDREA

Explorarea teoretică a problemelor puterii în societate trimită la cele mai diferite domenii, ipostaze, mecanisme și factori ai exercitării acesteia. Tânăr seama de o asemenea realitate social-istorică, autoarea "Teoriilor puterii"⁽¹⁾ propune descifrarea genezei și funcției puterilor ce aparțin sau provin din partea claselor sociale, elitelor, grupărilor de diferite feluri sau tehnosctrurilor. Capitolul consacrat unor asemenea aspecte aduce astfel în discuție o serie de puncte de vedere ale unor reputați analiști și gânditori sociali, temele în cauză fiind cu atât mai necesar a fi reamintite cu cât, în ultimii ani, la noi, și, în general, în fostele țări socialiste, analiza teoretică, perspectiva științelor sociale au fost și sunt umbrite, dacă nu chiar repudiate, pornindu-se de la prejudecăți politice, de la refuzul neodogmatic de a discuta și cerceta structurile și relațiile sociale de teamă unor

acuzații ideologice.

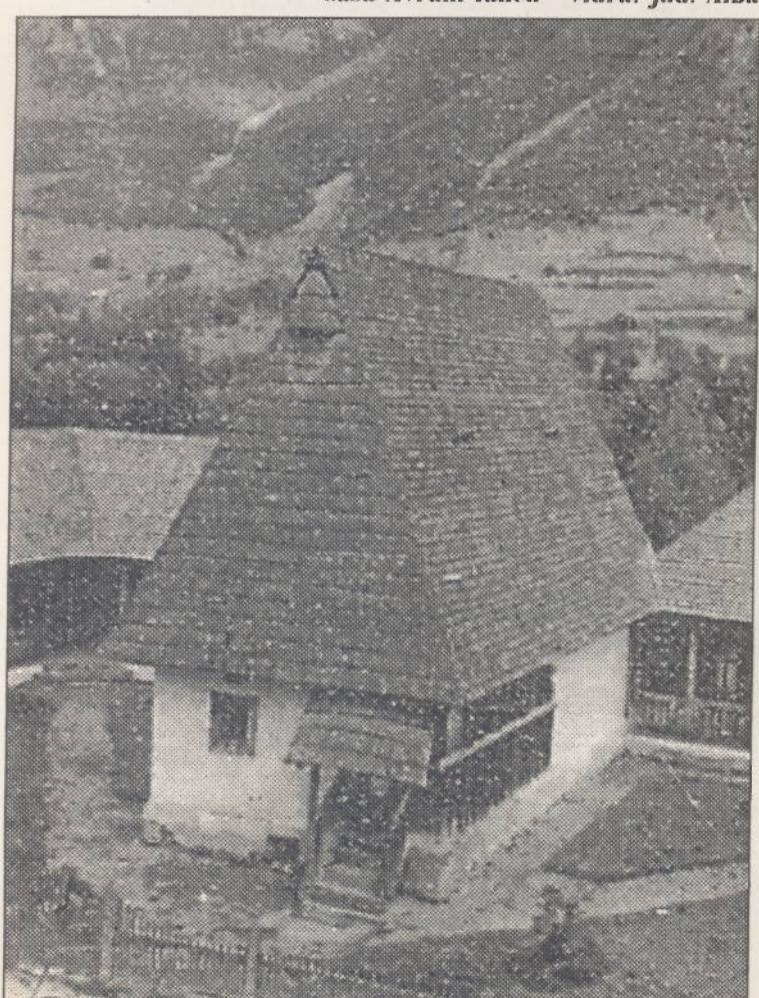
Unii au considerat și consideră - eronat, unilateral și tendențios - că a introduce în cercetarea socială anumite teme cum ar fi cele de **clăsă socială, elite, grupuri, relații sociale, structuri de interes etc.** înseamnă a "recidiva" în... marxism, într-o ideologie revolută. Inconsistența poziției, partizanatul ei teoretic - dacă poate fi vorba de teorie adeverată, constructivă în acest caz - sunt evidente, iar paradoxala situație explică, în bună parte, săracia dezbatelor teoretice, absența sau raritatea unor publicații sau lucrări originale "post-revolutionare", care să concorde cu spectrul deja instituit al pluralismului democratic și deschiderii societății românești, în anasamblu, către diversitatea și bogăția curentelor de idei din lumea contemporană. Se poate spune că, în ciuda multiplicării orientărilor și opțiunilor politice, a creșterii gradului și posi-

bilităților de informare și cercetare, teoria și confruntările teoretice rămân într-o pagubitoare expectativă, chiar și pentru viața universitară, unde nici un domeniu, nici o idee sau teză teoretică nu pot rămâne sub embargou, în afara confruntării pe baza argumentelor, nu a "etichetelor".

În ce ne privește, pornind de la convingerea că schimbul de păreri, dezbaterele de idei trebuie să se constituie într-o permanență a sistemului de învățământ, acționăm ca, în cadrul Fundației "România de Mâine", al Universității "Spiru Haret", să se asigure dezbaterea liberă, deschisă a celor mai diverse teme privind societatea românească, starea ei actuală, perspectivele dezvoltării.

(Continuare în pag. 2)

Casa Avram Iancu - Vidra, jud. Alba

Pledoarie pentru unitatea și diversitatea omului

Acad. STEFAN MILCU

Limitarea educativă, atât de complexă - ca și cum masa de oameni sau de tineri ce trebuie să fie instruiți ar fi omogenă - constituie o eroare neuropsihică și o ecuație mecanicistă. Evident, problema devine foarte dificilă când este vorba să practicăm o instruire și o educație diferențiată, în conformitate cu particularitățile fiecărui Tânăr. Problema nu e deloc nouă. S-a mers până la a se propune clase speciale în care să fie diferențiate grupele de tineri cu o capacitate de asimilare deosebită. Aceasta este o problemă foarte discutabilă, pentru că dacă formula propusă s-ar aplica, s-ar crea astfel o rupere a unității social-umane care e o condiție a coeziunii sociale.

Genetica ne arată că o anumite capacitate de asimilare a culturii și educației are un rol determinant, dar nu unic. Dotarea genetică trebuie completată cu educația din perioada copilăriei și tinereții. Cu toate acestea, problema rămâne valabilă pentru tinerii superdotati care sunt capabili să asimileze, de exemplu, materia a două clase într-un singur an. Si de acești tineri trebuie să ne ocupăm într-o formă adecvată pentru că ei pot fi o sursă unică în solicitările vieții sociale, de mare exigență.

Am cunoscut într-o anumite țară un asemenea centru de formare exclusivă a tinerilor superdotati, care erau selecționați din întreaga țară și izolați în centre specializate, un fel de campusuri în care existau instituții și cadre didactice corespunzătoare. Așa cum se vede, sub această formă se produce o izolare completă, atât a condițiilor de viață, cât și a celor de învățare. N-aș putea să mă pronunț asupra rezultatelor obținute în cazul amintit, pentru că nu le cunosc. Dar, principal, este exclus că din acest grup selecționat să nu iasă personalități capabile de performanță în știință și tehnică.

Și totuși, mi-aș permite să nu fiu de acord cu această soluție. Tânărul dotat trebuie, dimpotrivă, să rămână în mijlocul celor "mijlocii" spre a-i stimula în înțelegerea fenomenelor. Deci, izolare copiilor supradotati în centre specializate ar putea fi considerată ca o acțiune inumană care atentează la unitatea spirituală a unui popor. Cu atât mai mult cu cât această izolare creează și deformă morale și neuropsihice care alimentează supradotarea până la patologie.

Suplimentul EDUCAȚIA

- Educația morală în școală
- Calculatorul electronic în învățământ
- Evoluții în sfera evaluării
- Formarea personalității umane prin educație

pag. 5 - 6

ROMÂNIA- "CAPITALISM DEPENDENT" ?

Prof. dr. MIRCEA NICOLAESCU

Întrebarea nu e retorică simplă; ea se referă la destinul societății românești, la realismul opțiunii sale pentru valorile democrației, ale economiei de piață, în fond, pentru societatea occidentală modernă pe care o au în vedere tranzitia post-decembristă și aderarea la Uniunea Europeană. Fapt este că reedificarea națională și reînscrierea pe săgăsul civilizației europene avansate din care România a fost forțat îndepărtată prin reglementările postbelice și hotărârile marilor puteri, ca și prin consecințele celor aproape cinci decenii de "război rece" nu pot șterge din memorie teorii și experimente precum "suveranitatea limitată", prezentă de ambele părți ale "cortinei de fier", "imperativele" unei diviziuni internaționale a muncii în numele "intereselor comunității țărilor socialiste", nici proiecte precum binecunoscutul plan "Valev", destinat să rupă din economia națională zone întregi în numele același principiu, dar nici amintirea mai veche a subordonării unor ramuri esențiale - industria petrolului, de

De la speculații la rigoare și realism

exemplu - capitalului străin sau încorporarea țării în "economia de război" a Reich-ului hitlerist și nici ceea ce au însemnat, pentru mai bine de 14 ani, "Sovromurile", faptul că acestea nu au rămas în planul relațiilor economice, ci au diminuat, în măsură mai mare sau mai mică, însă capacitatea națională de decizie. Actualitatea problemei este, însă, relevată și de faptul că, în prezent, nu lipsesc la noi asemenea lozinci care cer "să nu ne vindem țara" capitalului străin, ca și de neînțelegerile, asprețile și chiar stările conflictuale apărute în unele întreprinderi mari în care se înfiripă cooperări cu firme străine, în cadrul unor acorduri încheiate cu țara noastră, privind moder-

nizarea și restrucțuirea industrii, a diverselor sale sectoare.

"Capitalismul dependent" conturează un tip aparte de instituire a economiei bazate pe proprietatea privată și relațiile salariale în societățile coloniale, neocoloniale și post-coloniale, dar nu prin cristalizarea unei piele naționale atotcuprinzătoare, așa cum s-au petrecut lucrurile în Occidentul Europei, care să cuprindă totalitatea sau imensa majoritate a proceselor de producție și schimb, nu prin constituirea endogenă a capitalului și mecanismelor pieței mărfurilor și muncii; "capitalismul dependent" a fost construit din afară comunităților și statelor respective, îndeobște, sub formă de "enclave" teritoriale străine în jurul unor mari zăcăminte de petrol, minerale, mari plantații intensive, destinate exporturilor, ori al unor mari lucrări precum "Canalul Suez" sau "Canalul Panama". Fenomen larg analizat de gânditori politici și socio-economiți din "lumea a treia" - majoritatea acestora nefiind de orientare marxistă - "capitalismul dependent" a avut, deosebit, o anumită contribuție la dezvoltarea zonelor respective, sub influența noilor tehnologii ale timpului, și la un anumit progres, social-economic, al enclavelor și teritoriilor respective - aspecte relevante, de altfel, și de Karl Marx.

(Continuare în pag. 7)

Rolul factorilor sociali

(Continuare din pag. 1)

Aceste dezbateri privesc și problemele democrației, ale statului de drept, ale puterii în societate.

Lucrarea citată în acest ciclu de articole vine să pună în evidență o sută de teorii, de ipostaze sau implicații ale puterii. Astfel, prezintă un evident interes teoretic abordarea unor aspecte esențiale privind "puterile claselor, elitelor, grupărilor, tehnosctructurilor", cum își intitulează Jacqueline Russ unul din capitolele cărții sale, susținând că diverse ansambluri sau câmpuri sociale aspiră la putere, la dominație, în sensul că, în esență, peste tot în lume, clase, grupuri de presiune, subansamblu sociale, structuri care se constituie, elite "iau puterea" sau o conservă, fapt ce dezvăluie, după expresia lui Michael Foucault, "puterile multiforme" din societatea umană, "câmpurile sociale" în care acestea se exercită, termen introdus în sociologie de Pierre Bourdieu. În spate, "câmpurile" se prezintă înțelegerii sincrone, ca spații structurate de poziții (sau de posturi) ale căror trăsături depind de poziția lor în aceste spații și care pot fi analizate independent de caracteristicile ocupanților lor... Există legi generale ale câmpurilor: câmpuri atât de diferite precum câmpul politicăi, câmpul filosofiei, câmpul religiilor au

legi de funcționare invariante".²⁾

Pe baza unei astfel de abordări, autoarea definește "câmp social" ca un spațiu specific în care se organizează raporturi de dominație: "De exemplu, se poate vorbi de un câmp social al finalității publice, de acela al religiei sau de acela al științelor umane. Un domeniu-câmp se circumsciră oriunde se structurează relațiile dominanță-dominanță, oriunde se detasează deținătorii și obiectivele (scopurile) puterii, stăpânii și supușii. Societatea globală este astfel traversată de aceste subansamblu dinamice care crează norme, reguli, legi, cunoștințe".³⁾ Autoarea atrage atenția că, în spiritul abordării sociologice a lui Pierre Bourdieu, un asemenea "câmp social" duce la o anumită înțelegere a puterii, diferită profunză de cea a mecanismelor statale examineate separat în lucrare. În acest sens, sociologic, câmpul social poate fi divizat în subansamblu specific care ascultă, fiecare, de o logică proprie, exprimând anumite relații de putere, confruntări și chiar conflicte de clasă, cum consideră Bourdieu. Câmpul social global apare, astfel, structurat de subansambluri, caracterizate prin poziții dominante sau dominate, prin însușirea de profituri, materiale, dar și culturale, simbolice.

În demonstrația autoarei franceze, fiecare câmp social specific este străbătut de rapo-

turi de putere sau de dominație care explică sau lămuresc dimensiunea subansamblelor, a grupurilor mai reduse "ai căror agenți sociali sau actori dețin locuri ierarhizate". De aceea, problema teoretică, mai ales din perspectiva rolului factorilor sociali, este de a clarifica în ce sens trebuie înțelese, într-un asemenea context, raporturile de putere. Iar aceasta deoarece, în mod evident, raporturile de putere sunt raporturi de dominație, care exprimă o cerință interioară a unei structuri sociale organizate, oriunde se manifestă poziții "asimetrice" și "inegalitare". Analiza științifică realistă, sociologică, a unei asemenea probleme arată că nu este vorba despre "strategii individuale", ci de câmpuri sociale bine definite, de grupuri de interes și ierarhii tradiționale, instituționale. Problema concretă, teoretică și practică, pe care o propune în continuarea analizei autoarei franceze, constă în a răspunde la întrebarea simplă: "cine deține puterea?" Răspunsul se constituie, astfel, nu într-un exercițiu teoretic abstract, ci în efortul de a deschide mecanismele și finalitatea puterii, rolul factorilor sociali devenind unul constructiv, dinamic sau, dimpotrivă, disolutiv, stagnuant. Depinde, între altele, de ceea ce am numit anterior, în alt articol, cultura exercitării puterii.

1) Jacqueline Russ, *Les théories du pouvoir*, L.G.F., Paris, 1994.

2) Pierre Bourdieu, *Questions de sociologie*, Minuit, 1984, p. 113.

3) Jacqueline Russ, *Op. cit.*, p. 146.

4) Ibidem.

COLEGIILE REVISTEI „OPINIA NAȚIONALĂ”

COLEGIUL PENTRU REFORMĂ

ȘI RELANSAREA ECONOMIEI NAȚIONALE

- Acad. Alexandru Bărădeanu
- Acad. Anghel Rugină
- Acad. N.N. Constantinescu
- Acad. David Davidescu
- Prof.dr. Constantin Ionete
- Prof.dr. Ivanciu Nicolae-Văleanu
- Prof.dr.doc. Alexandru Zanfir
- Prof.dr. Mircea Druc
- Prof.dr. Alexandru Albu
- Prof.dr. Mihai Părlățău
- Prof.dr. Gheorghe Zaman
- Prof.dr. Petre Mălcomeț
- Prof.dr. Mihai Dumitrescu

- Prof.dr. Stefan Lache
- Alexandru Mironov
- Adrian Păunescu
- Prof.dr. Ion Rebedeu
- Prof.dr. Ion Mihail Popescu
- Prof.dr. Gheorghe Cazan
- Prof.dr. Ion Tudosescu
- Prof.dr. Tiberiu Nicola
- Prof.dr. Virgil Constantinescu
- Prof.dr. Mihai Mercea

COLEGIUL PENTRU DOCTRINE POLITICE ȘI PROBLEME ALE RELAȚIILOR INTERNAȚIONALE

- Valentin Lipatti
- Dr. Ion Mitran
- Prof.dr. Florea Dudiță
- Prof.dr. Mircea Nicolaescu
- Prof.dr. Marin Voiculescu
- Ion Mărgineanu
- Dan Lăzărescu
- Prof.dr. Ion Zară
- Prof.dr. Constantin Mecu
- Prof.dr. Marin Nedelea
- Prof.dr. Constantin Vlad
- Dr. Nicolae Ecobescu

COLEGIUL PENTRU PROBLEMELE ȘTIINȚEI ȘI ÎNVĂȚĂMÂNTULUI

- Acad. Stefan Milcu
- Acad. Radu Voinea
- Acad. Stefan Pascu
- Acad. Ion Coteanu
- Acad. Cristofor Simionescu
- Acad. Stefan I. Ștefănescu
- Acad. Marius Peculea
- Prof.dr. Liviu Maior
- Prof.dr. Grigore Brâncuș
- Prof.dr. Dan Ghiocel
- Prof.dr. Emil Tocaci
- Prof.dr.doc. Grigore Posea
- Prof.dr. Gheorghe Secară
- Prof.dr. g-ral (rez.) Emil Mihuleac

COLEGIUL PENTRU PROBLEMELE CULTURII ȘI ARTEI

- Acad. Eugen Simion
- Prof.dr. Alexandru Boboc, membru corespondent al Academiei Române
- Radu Beligan
- Grigore Vieru
- Paul Everac
- Dinu Săraru
- Prof.dr. Ion Dodu Bălan
- Prof.dr. Victor Giuleanu
- Dumitru Radu Popescu

COLEGIUL PENTRU IDEEA NAȚIONALĂ ȘI SOCIALĂ ÎN ROMÂNIA

- Prof.dr. Aurelian Bondrea
- Prof.dr. Mitropolit Antonie Plămădeală
- Prof.dr. Ioan Scurtu
- Prof.dr.doc. Titu Georgescu

- Acad. Nicolae Cajal
- Acad. Constantin Bălăceanu-Stolnici
- Prof.dr.doc. Iulian Minciu
- Prof.dr.doc. Victor Ciobanu
- Prof.dr. Caius Traian Dragomir
- Prof.dr. Andrei Firică
- Prof.dr. Dorin Sarafoleanu
- Prof.dr. Ioan Pop D. Popa
- Prof.dr. Nicolae Ursea
- Prof.dr. Stefan Costea
- Prof.dr. Gheorghe Răboacă

COLEGIUL PENTRU PROBLEMELE JUSTIȚIEI, STATULUI DE DREPT ȘI DEMOCRAȚIEI

- Acad. Ion Filipescu
- Acad. Vasile Gionea
- Prof.dr. Gheorghe Uglean
- Prof.dr. Antonie Iorgovan
- Prof.dr. Adam Popescu
- Prof.dr. Nicolae Popa
- Prof.dr. Andrei Popescu
- Prof.dr. Victor Dan Zătescu

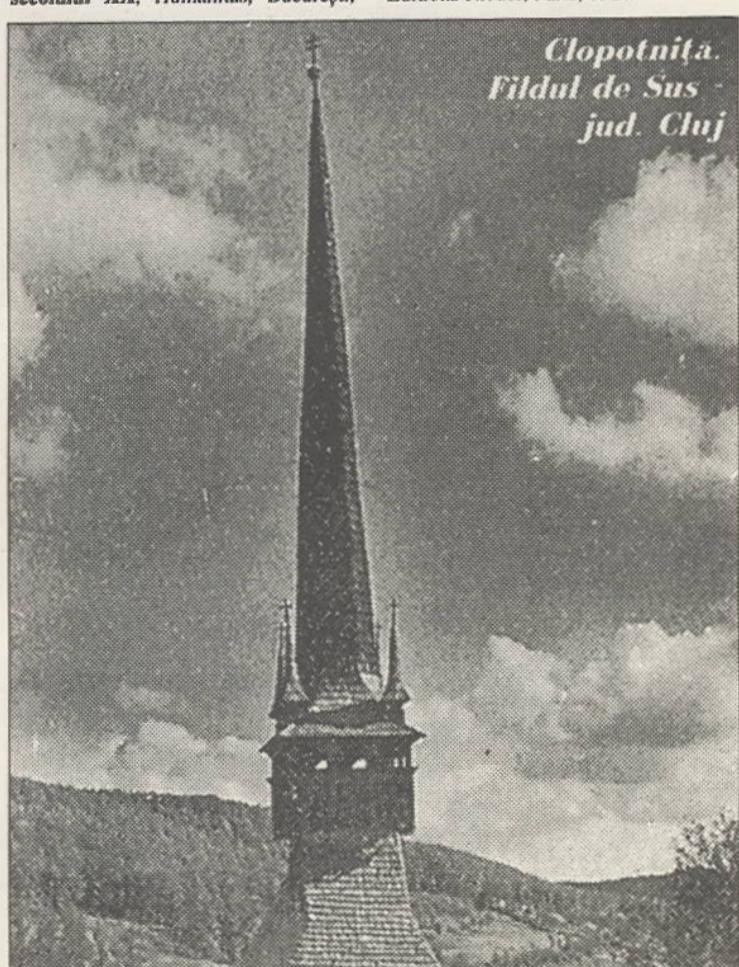
Director:

Prof.dr. AURELIAN BONDREA

1994, p. 496.

3) Maximă latină sugerând că omul urmează religia care domină în jara sa.

4) Florin Georgescu, *Societate și religie*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982. Susținându-și punctul de vedere, autorul român trimite și la lucrarea francezului Albert Bayet, *Les morales de l'Evangile*, Les Editions Rieder, Paris, 1927.

RELIGIE ȘI POLITICĂ

Interferențe în lumea de azi

Dr. ION MITRAN

O temă ca aceea privind doctrinile politice sub influența religiilor sau religia la confluență cu doctrinile politice este de evidentă actualitate. Literatura social-politică a remarcat de mult că între politică, economie și religie există relații specifice. Este notoriu constatarea că, în configurații sociale determinate, se manifestă în mod expres raporturi tridimensionale simultane, de natură economică, politică și religioasă. Din această perspectivă, examinând demersul lui Max Weber¹⁾, unii autori descreză astfel înțelegerea relațiilor amintite: "Religia" constituie imaginariul și simbolul unei societăți: ea se înscrie în ritualuri specifice, dar structurează, de asemenea, decisiv conducelele cotidiene; tot ea domină etica și reveriile escatologice; se întâmplă uneori ca ea să fie însotită de un gen propriu de putere, în care temporul este supus în întregime injoncțiunii spiritualului și încarnării acestuia. Politica este înțeleasă esențialmente ca relație de dominație, unii luând decizii și dând ordine (și pedepsind dacă este cazul), iar ceilalți supunându-se și acceptând să se supună. Economicul desemnează ansamblul practicilor sociale ce vizează satisfacerea trebuințelor materiale. Aceste domenii nu pot fi considerate izolat. Problema decisivă este cea a raporturilor dintre ele".²⁾

Gânditorii social-politici au semnalat de mult timp convergențele dintre religii (ca principii, dogme sau practici) și orientări politice (ca doctrină, convincere sau practică socială). De fapt, istoria consemnează din cele mai vechi timpuri raporturi de convergență sau divergență între puterea bisericescă și cea laică, toate acestea influențând omul, comportamentul său social.

În general, raporturile dintre religie (sau religii) și politică - ambele fiind subsisteme ale sistemului social

global - iau diverse însăși sau comportă o diversitate de valențe. Acestea privesc, pe de o parte, orientările doctrinare, concepțiile asupra omului și ansamblului social, iar pe de altă parte, aspecte de ordin practic instituțional, cum ar fi raporturile directe biserică-stat. Ambele ipostaze relevă influența religiei sau credințelor religioase asupra societății și valorilor vieții umane, dar și implicarea politicii în sfera vieții religioase.

Politologia acordă atenție ambelor aspecte dar, cu precădere, mulțimii dintre acestea, sesizabil prin oglindirea preceptelor religioase în spectrul doctrinelor politice, cum ar fi democrația creștină, social-creștinismul, catolicismul social, orientările islamică, sionismul iudaic etc. Este o realitate a ultimelor decenii ale secolului XX că viața social-politică din diverse zone ale lumii rezinte - în grade diferite - interferență anumitor orientări religioș-politice, tentația radicalismului, fundamentalismului și intoleranței spunându-și adesea cuvântul, în mod tragic, uneori ca o stăviloare în calea cooperării între popoare, a democrației și manifestării libere a omului.

De altfel, istoria relației religie-politică dezvăluie o multitudine de interfețe și "intercondiționări" rezultate din colaborare sau conflict. După cum se știe, pe continentul european, puterea religioasă a fost, de secole, una din instituțiile dominante, esențiale, inclusiv sub aspect politic. Până în secolul al XIX-lea, destule conflicte religioase erau în fond conflicte politice, istoria politică a unor națiuni europene fiind marcată de-a lungul secolului de raporturile cu biserică. Sunt cunoscute disputele între "papalitate" și "imperiu", între papalitate și regi, de la războaiele religioase izbucnite în numele principiului cuius regio, cuius religio³⁾, în cea mai mare

parte a statelor europene, până la dezbatările moderne asupra laicității și religiozității. În privința relațiilor reciproce religie-politică, religia se instituie - potrivit unor analiști ai fenomenului - în "ofertă ideatică" și social-morală, generând anumite "modele". În diverse zone ale lumii, învățărurile lui Isus, Mahomed, Budha, Moise au fost și sunt percepute, propagate și ca precepte moral-politice, acestea influențând formarea și afirmarea unor doctrine în care politica se "modelază" după religie. În acest sens se consideră că religia dispune de modele (sau de "elemente" alăturate pentru a se construi modele originale) care au influențat anumite forțe sociale, începând cu indivizii, în direcția conceperii viitorului. Această particularitate a ființei umane se întemeiază pe nevoia existenței sociale de a dispune de proiecte, luptând pentru realizarea lor, lupta soldându-se cu învinși și învingători. În cazul celor înfrânti, ea (lupta) va fi consolare, iar pentru societatea care să dovedească invincibilă (până în momentul istoric dat), va fi justificare. Nu puține orientări politice ajung la concluziile discursului religios, din a cărui esență extrag anumite principii asumate sau acceptate, implicit sau explicit, pentru a însăși sau justifica anumite acțiuni, pentru a câștiga de partea lor aderenții. Faptul că protestanții și catolicii, conservatorii și revoluționari, capitaliști și socialisti revendică Evanghelia denotă că în ea se găsesc afirmații care întemeiază asemenea revendicări.⁴⁾

În opinia unor analiști politici, influențele - uneori profunde, directe, alteleori indirekte, dar nu superfciale - ale religiei asupra politicii se explică și prin faptul că, spre exemplu, prin vocația sa ecumenică, religia creștină poate fi considerată drept una din sursele cele mai vechi ale doctrinei "drepturilor omului". Asemenea aspecte, de un evident interes teoretic

QUO VADIS REFORMA?

PUNCTE DE VEDERE

PROTECȚIA INDUSTRIEI NAȚIONALE - un imperativ fundamental al tranzitiei

Prof. dr. MIHAI PĂRĂLUȚĂ

Continuarea industrializării ţării reprezintă, în opinia noastră, o cerință primordială a strategiei de dezvoltare în perioada de tranzitie, reforma economică trebuind să situeze aceasta în centrul preocupărilor sale. De aici decurge și necesitatea protecției industriei naționale până când industria va deveni competitivă, capabilă să reziste concurenței străine. A lăsa piața să asigure singură, spontan, competitivitatea industriei naționale, cum susțin anarholiberali, este, credem, o eroare de fond, care conduce la dezindustrializarea ţării. Această doctrină, valabilă în secolele XVIII și al XIX-lea, a devenit, în condițiile pieții contemporane, caducă, bună doar pentru manualele de istoria doctrinelor politice.

Orice stat dezvoltat, cu eco-

nomie de piață, indiferent de mărime, își protejează direct sau voalat industria națională. Este falsă teza că doctrina liberală ar fi împotriva oricărei intervenții a statului. Adam Smith, unul din pilonii liberalismului tradițional, se pronunță pentru protejarea flotei britanice, astăzi în pericol ca urmare a concurenței străine. Se știe că, în România, până la cel de al doilea război mondial, Partidul Național Liberal a promovat o politică de protecție a industriei naționale. Urmașii săi de azi se pronunță însă pentru politica "porților deschise", teză combătută frenetică de înaintașii lor.

În prezent, România se găsește într-o situație grea, interesul național fiind abandonat în favoarea unui cosmopolitism la modă. Spre deosebire de perioada interbelică,

când toate forțele politice militau într-un fel sau altul pentru industrializarea ţării, astăzi situația s-a schimbat. Sunt puține partide politice care au ca obiectiv principal, în strategia lor, reluarea și continuarea industrializării pe baze moderne. Multe forțe politice, de pe întreg eșchierul politic, apreciază însuși cuvântul industrializare drept demodat.

Reforma economică declanșată în 1990 a desconsiderat total protecția industriei naționale. Socialismul a lăsat moștenire o țară cu o bază industrială puternică, în multe domenii competitive. În nici un caz nu se poate reproba Partidului Comunist că a subapreciat industrializarea, ci, dimpotrivă, a supraviețuit-o, spre binele ţării.

Reforma nu numai că a stopat procesul de industrializare, dar a distrus o bună parte din bazele industriale ale ţării. Astfel, ramuri întregi și-au închis porțile sau sunt în stare de faliment.

Restructurarea și retehnologizarea, care au constituit unul dintre obiectivele centrale ale reformei, au rămas la nivel de lozincă. În ultimii șapte ani, retehnologizarea s-a făcut, în principal, cu utilaje scoase din uz în ţările dezvoltate, iar restructurarea a dus la fărâmătarea marilor întreprinderi construite după modele occidentale.

Ca urmare, decalajele tehnologice și economice în raport cu ţările dezvoltate s-au mărit de peste două ori, față de 1989.

Încă din 1990, o serie de economisti de prestigiu, printre care și acad. N.N. Constantinescu, au prevăzut că, dacă se vor promova înțocmai obiectivele reformei inițiate de primul guvern democratic, se va ajunge la un declin de durată al

industriei românești. Macrostabiliizarea inițiată de guvern, la recomandarea F.M.I., a devenit o lozincă fără acoperire în realitate. Într-o carte apărută recent sub egida Academiei de Știință Austriacă, tradusă din limba germană, scrisă de un grup de economisti de renume și neutră din punct de vedere politic, intitulată semnificativ "Socul pieței", se recunoaște eroarea de fond a reformelor din fostele țări socialiste europene - aceea de a subaprecia industria națională, producerea de bunuri și servicii. În această carte se spune textual: "O stabilizare care nu promovează producția și activitatea investițională își pregătește propriul eșec". Ce se întâmplă astăzi în România demonstrează din plin justificația acestei aprecieri. Aceiași autori la care m-am referit mai înainte subliniază rolul determinant al politiciei industriale în revitalizarea procesului de tranzitie la economia de piață.

Programele de reformă sugerate de F.M.I., intemeiate pe "terapia de soc", în Estul Europei, au suferit un eșec în toate țările în care s-au aplicat.

Guvernul actual a făcut unele corecturi reformei, a reușit să stopeze declinul, să restabilească unele echilibre, să introducă unele măsuri de protecție a industriei naționale, să elaboreze unele strategii pe ramuri, insuficiente însă pentru a revitaliza dezvoltarea industrială și pună în mișcare întreg potențialul de care dispune această ramură. Îmbunătățirea conținutului și strategiei reformei este parțială, în ansamblul ei rămânând distractivă. Dezechilibrele valutare se accentuează, datoria externă crește vertiginos. Am ajuns în situația multor țări în curs de dezvoltare, cu datorii externe

mari, în care ieșe mai multă valută decât intră.

În aceste condiții, după părerea noastră, se impune de urgență elaborarea unei legi de protecție a economiei naționale. Istoria economiei naționale cunoaște, încă din secolul trecut, existența unor legi de încurajare și protejare a economiei naționale. Protejarea industriei naționale a existat în toate perioadele istorice până în 1989.

Reforma economică din 1990 nu prevede nici o măsură de protecție a industriei naționale. Așa se și explică dezindustrializarea realizată în acești săse ani, instalarea unui somaj de masă și scăderea nivelului de trai, plus un întreg evantai de dezechilibre.

Toate economiile naționale, fie dezvoltate, fie slab dezvoltate, își iau măsuri de protecție a industriei naționale, de căte ori aceasta este în pericol. De fapt, Constituția țării, prin art. 134, obligă statul "să asigure protejarea intereselor naționale în activitățile economice, financiare și valutare".

În aceste condiții, o Lege a protecției industriei naționale este imperioasă pentru a salva industria națională de la prăbușirea iminentă. Avem în vedere ca aceasta să se facă prin părghii economice, nu administrative. Legea protecției industriei naționale trebuie să creeze cadre adecvate care să pună în mișcare întreg potențialul industrial al țării, în bună parte latent, să asigure retehnologizarea cu tehnică de vîrf, care să permită reducerea decalajelor dintre noi și țările dezvoltate, să pregătească industria pentru intrarea României în Uniunea Europeană.

Decalajele economice în perspectiva integrării europene

Dr. CONSTANTIN CIUTACU

Sub aspectul PIB/locuitor, între România și Germania decalajul de putere economică este de 1 la 6,3, iar față de Spania, țară cu un nivel de dezvoltare mai redus, comparativ cu alte state comunitare, raportul este de 1 : 2,54. Produsul intern brut pe o persoană ocupată se situa la nivelul raportului 1 : 5,97, comparativ cu Germania și 1 : 3,79 față de Spania.

Cea mai productivă agricultură din comunitate (Belgia) devansă puterea productivă a unui agricultor român de 8,78 ori; în industrie, față de aceeași țară, diferența era de 5 : 1 iar în servicii, între România și Germania diferența a fost, în 1993, de 1 : 10,7. La aceste trei sectoare, România avea o situație mai bună, comparativ cu minimul din U.E.; 1 : 2,96 în agricultură, față de Spania; 1 : 2,79 în industrie și construcții, față de Danemarca și 1 : 5,26 în servicii, față de Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord. Este interesant că, în 1988, la toți acești indicatori, România devansa sensibil Ungaria și Polonia, care demaraseră procesul de reformă cu mult înaintea țării noastre.

Utilizarea PIB neajustat prin paritatea puterii de cumpărare, după 4 ani de tranzitie a țărilor est-europene, permite evidențierea unei ierarhii semnificative. Datele pentru România anului 1993 s-au schimbat, inclusiv în ce privește dimensiunea și structura sectorială ale ocupării forței de muncă; populația ocupată s-a redus de la 10,946 mil. persoane la 10,062 mil., iar strucția era cu totul alta; ponderea agriculturii în ocuparea totală a crescut de la 27,9% la 35,9%, industria și construcțiile au scăzut de la 45,1% la 35,8%, iar serviciile au evoluat de la 27% la 28,3%. Transferul de ocupare s-a făcut de la o productivitate mult mai mare la alta, mult mai mică.

Produsul intern brut în termenii ratei efective de schimb a fost, în 1993, de numai 25,4 mld. dolari; în

același an, PIB la paritatea puterii de cumpărare a însumat cca. 66,2 mld. dolari (82,7% față de anul 1988).

Comparativ cu țările estice pentru care am avut date, numai în România se manifestă o creștere brutală a populației agrare.

Decalajele între România și Grecia - țara cu cel mai scăzut nivel de productivitate din U.E., erau, în 1993, următoarele: 1 : 6,6 la PNB pe locuitor (1 : 2,87 prin P.P.P.); 1 : 8,25 la PIB pe o persoană ocupată; 1 : 8,18 la productivitatea în agricultură; 1 : 6,4 la productivitatea în industrie și construcții și 1 : 7,2 la productivitatea în servicii.

Dintre țările membre ale U.E., România era cel mai slab situată la indicatorul PNB pe locuitor față de Danemarca - 1 : 23,67; la productivitatea pe o persoană ocupată, decalajul față de Franța era de 1 : 23,19; productivitatea în agricultură era de 33,4 ori mai mică decât în Olanda; cea din industrie - de 23,6 ori mai mică față de Belgia, iar în servicii, aceasta era de 16,1 ori sub nivelul Franței.

Dintre țările est-europene, România avea, în 1993, cel mai mic nivel al PNB pe locuitor. Dacă în 1988, la acest indicator, România devansa Polonia cu un raport de 1,9 : 1 și Ungaria cu 1,31 : 1, în 1993 situația se inversase: 1 : 1,72 față de Polonia și 1 : 2,15 comparativ cu Ungaria.

Chiar dacă toate calculele noastre sunt extrem de relative și au o mare doză de artificialitate și inexactitate, nu putem să nu le invocăm și să nu ne întrebăm ce se întâmplă.

Tot astfel ne putem întreba: prin ce tehnologii, cunoștințe și mecanisme de preț este posibil ca o persoană din agricultura olandeză, de pildă, să fie de 18,6 ori mai productivă decât o persoană ocupată în industria românească? Cum poate un agricultor portughez să producă, într-un an, 8716 dolari PIB, iar un lucrător din industria României să aibă un randament de numai 2644

doliari?

Multe semne de întrebare ridică tranzitia noastră și sistemul de valori și prețuri dacă vom avea în vedere că, în 1988, de pildă, raportul de productivitate între industrie și servicii a fost de 2 : 1, iar în 1993 acesta se inversase la 1 : 1,4. De altfel, dacă ne referim la decalajul de productivitate față de media pe economie, observăm că, în nici o altă țară, serviciile nu devansează într-o asemenea măsură restul sectoarelor; cele mai productive servicii în raport cu media economiei din țările U.E. sunt în Grecia (1,28 : 1); în România, acestea devansau productivitatea națională cu 1,47 : 1 (aici întrând evident și serviciile bancare, extrem de înfloritoare la noi). Un asemenea raport de productivitate ar fi condus, într-o economie de piață, la un aflux extraordinar al forței de muncă spre acest sector, fapt care însă nu se întâmplă; crește enorm ocuparea în agricultură, unde productivitatea este cea mai mică - sub jumătate din cea a sectorului de servicii. Aparent, economia de piață românească contrazice toate regulile istoriei și ale teoriilor economice. De fapt, nu piața îi împinge pe lucrători în agricultură, ci nevoia de a putea exista chiar prin economia de subzistență viață este oricum înaintea pieței; acești lucrători nu au ce face altceva și nu au nici puterea de a-și impune prețul la produsele și la munca lor.

Cei care dețin puterea pe piață nu sunt agricultorii - care pot fi acuzați și de lipsă competenței în materie de comercializare a proprietății lor, ei pricepându-se mai mult în a le produce -, ci comercianții; în intervalul 1990-1995, aceștia au importat produse agroalimentare și băuturi ce au însumat, probabil, peste 5 miliarde de dolari. Multe din respectivele produse existau în cantități suficiente în România și agricultorii - tot mai numeroși - se văd în impossibilitatea obținerii unor venituri din munca lor.

Economia românească evoluează, în ultimii ani, spre o

partajare tot mai evidentă între un segment agrar, ce se conturează ca o societate casnică și tradițională, de subzistență, relativ închisă și izolată de mecanismele de piață, un altul - industrial, în care descompunerea și dereglementarea sunt mai evidente decât recompenarea conform mecanismelor de concurență și competitivitate, și, în fine, se dezvoltă un sector de comerț și servicii care nu este integrat și nu servește întotdeauna interesele primelor două sectoare, dar le determină structurile și reacțiile care, pe ansamblu, nu sunt, cel puțin pe termen scurt, neapărat pozitive.

Peste toate acestea începe să prolifereze economia subterană, care nu respectă decât propriile reguli și interese. Distribuirea și redistribuirea veniturilor, dinamica acestora nu pot, în actualele condiții, să nu accentueze decalajele, perturbând sensul pozitiv de mișcare pe care un asemenea proces îl favorizează în economiile de piață dezvoltate.

Istoria demonstrează că și în perioadele de crize, oricără de profunde ar fi fost acestea și indiferent de nivelul tehnic, tehnologic, de productivitate etc., o economie și un sistem economic național sunt

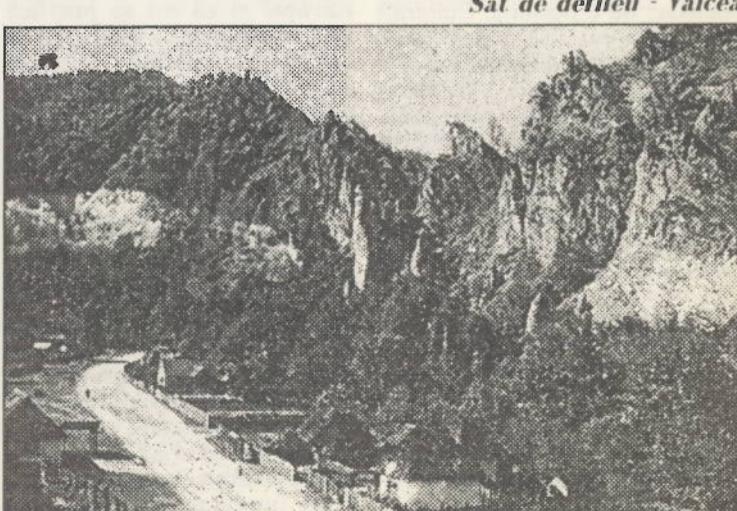
aproape întotdeauna creatoare de surplus.

În condițiile unor enorme decalajele între țări sau în interiorul acestora, mecanismul economic, calitatea și efectele funcționării sale se pot aprecia nu uitându-ne numai spre vîrful piramidei, ci privind, mai ales, ce se întâmplă la subsolul și parterul societății.

Decalajele între țări ascund, în același timp, profunde dezechilibre în interiorul acestora, chiar dacă este vorba de economii care, pe ansamblu, apar dezvoltate. Si în țările est-europene, inclusiv în România, există asemenea dezechilibre care se cunoscute și puse în evidență de statisticile naționale în scopul instrumentării unor politici adecvate de pregătire a integrării. Ne vom integra atât cu decalajele medii naționale, cât și cu cele regionale.

În U.E. există astăzi o倾inăție specială pentru tratarea distinctă a problemelor dezvoltării unor regiuni; în acest scop există programe comunitare special elaborate și aplicate. Descentralizarea și autonomia locală, necesare și României, nu pot însă omite abordările naționale pentru zonele expuse la creșterea diferențelor de dezvoltare și venituri.

Sat de defileu - Vâlcea

Cultura română „SUB STARE DE ASEDIU”

Prof. dr. PETRU PÂNZARU

În materie de atitudine față de CULTURĂ, de valori culturale naționale și universale, se impun precizări importante care să permită formularea și aplicarea unei strategii adecvate:

I. Există cultura "PASIVĂ", patrimoniu cultural-spiritual "stocat", tezaurizat în cărți (biblioteci), în opere de artă (muzeu, pinacoteci etc.), în arhitectonică etc; atitudinea plină de grijă și responsabilitate pentru păstrarea, transmiterea acestui patrimoniu (tezaur) cultural și de maximă importanță pentru destinul și identitatea unei comunități naționale. România dispune de un bogat patrimoniu cultural, produs al creației populare și intelectuale al multor generații succesive, situându-se în primele esaloane ale națiunilor europene culte, cu mari și definiții contribuții la cultura universală. Din punct de vedere cultural, datorită fondului latin și relațiilor cu Apusul, suntem de multă vreme europeni; sub acest aspect esențial, sloganul "intrarea în Europa" nu numai că nu se justifică, dar e profund dăunător.

II. Există cultura "ACTIVĂ", constituită din seturile și structurile de valori culturale ÎNSUȘITE ("internalizate") de generații în viață, începând cu însușirea limbii naționale și, prin intermediul ei, a cunoștințelor de tot felul, a orientărilor și normelor sociale, formarea convingerilor personale, nivelul pregătirii profesionale, respectul tradițiilor etc., regăsite în atitudini și comportamente individuale, de grup, colective din viața socială cotidiană.

Familia, școala și, astăzi, tot mai mult, mass media joacă rolul decisiv în acest proces continuu și vital de transformare a culturii "pasive" în cultură "activă", aceasta din urmă susținând și propulsând întreaga viață socială, determinând performanțele în fiecare sector de activitate și creația de noi valori materiale și spirituale.

Fără a fi ruptă de cultura "pasivă", în planul acțiunii sociale, cultura "activă" are o importanță decisivă pentru existența și devenirea fiecărei națiuni.

Numai cultura, cu toate componentele ei, oferă CRITERII DE JUDECARE și opțiune în viața socială, în raporturile dintre oameni și în relațiile lor cu natura. Or, fără criterii, viața în societate nu e posibilă. Cultura, în ansamblul ei, oferă atât criterii general-umane, comune speciei, expresie a caracteristicilor fundamentale, universale și constante ale naturii umane și vieții sociale, cât și criterii specifice comunităților naționale, etnice. Firește, este vorba de CRITERII DE VALOARE, generatoare de noi valori.

A VEM CE OFERI EUROPEI!

Păstrându-și și perpetuan-đ și identitatea și originalitatea, cultura română, în ambele ipostaze ("pasivă" și "activă"), a

fost mereu o cultură DESCHEISĂ, primind și oferind valori, preluând dar și prelucrând, adaptând la propriile nevoi și criterii tot ceea ce venea din afară, consolidând astfel profilul spiritual-cultural-comportamental specific românesc.

Cum stau lucrurile astăzi și cum se pun problemele celor două ipostaze ale culturii noastre în perspectiva strategiei de integrare europeană și mondială?

Răspunsul la această întrebare va fi cu atât mai adecvat cu cât se vor lua în considerație: 1. Caracteristicile actualei perioade de tranziție din istoria națională. 2. Caracteristicile și tendințele epocii noastre, care tinde spre societatea cultural-informațională.

De două ori în ultima jumătate de secol, patrimoniul cultural-spiritual al poporului român a fost "agresat": prima oară, prin punerea la index a unor valori fundamentale (perioada 1948-1964) și împiedicarea tinerelor generații de a avea contact cu aceste valori și de a și le însuși; forțe intelectuale creative, de talie internațională, au fost împiedicate brutal să-și desfășoare activitatea de îmbogățire a patrimoniului cultural național și universal; a doua oară, în primii ani după revoluția din decembrie, când, în virtutea unei "simetrii istorice negative", s-au negat în bloc valorile culturale create în ultimii 45 de ani și tot din motive politice (opuse celor din anii '50-'60) au fost atacate și propuse spre eliminare din cultura română opere și personalități tutelare (Sadoveanu, Călinescu și mulți scriitori și artiști "colaboraționisti" cu regimul anterior).

În prezent, se manifestă o atitudine mai echilibrată față de "moștenirea culturală" națională, dar criza economică, penuria de resurse materiale, finanțare și absența unei legislații adecvate (de ex. Legea patrimoniului) creează obstacole în păstrarea și valorificarea tezaurului de cultură ("pasivă") a poporului român. În ciuda acestor împrejurări istorice și a consecințelor lor negative, prin reculările și pierderile mari înregistrate de patrimoniul cultural, trebuie accentuat că avem deja mari valori culturale în Europa și în lume, avem în continuare ce da Europei și că nu se justifică vreun complex de inferioritate în această privință. Decalajul economic față de Occident nu este, în nici un caz, un decalaj simetric în privința patrimoniului cultural și forței de creație a poporului român.

În contextul actual, intern și internațional, deosebit de grele probleme se pun în privința trecerii culturii "pasive" în cultură "activă", în formarea profilului cultural-spiritual al tinerei generații, adaptat cerințelor moderne actuale și de viitor (cerințele societății CULTURAL-INFORMAȚIONALE), cu păstrarea valorilor spirituale fundamentale naționale,

concurante puternic de subculturi străine și de fenomenul "culturii mozaicate" (A. Moles).

Dacă ceea ce am numit cultura "pasivă" - patrimoniul, tezaurul cultural național - nu este în primejdje de a fi pervertită ("occidentalizată", despersonalizată), ci, cel mult, ignorată, neglijată, subapreciată, în schimb, cultura "activă" (trăită) se află în proces de degradare și cosmopolitizare, proces susținut puternic de mass media, în special audio-vizuală, cu urmări pe termen lung, datorită "efectului" de CAPI-LARITATE, de stocare și remanență ce se va manifesta în concepții, atitudini și comportamentele generațiilor maturătoare.

Fără a micșora interesul și grija pentru "patrimoni" (conservarea și îmbogățirea sa cu noi creații superioare), o atenție maximă trebuie acordată CONTINUTULUI culturii active, substanței și orientării sale valorice, astfel încât ea să cuprindă, într-o îmbinare ECHILIBRATĂ, coordonatele fundamentale ale spiritualității românești clasice, tradiționale cu valorile moderne, abordate selectiv, critic într-o formulă convenabilă, cu originalitatea și specificul culturii românești, garante a dăinuirii națiunii române.

RISCUL DE A DEVENI O COLONIE MEDIAȚICĂ A OCCIDENTULUI

Își păstrează deplina actualitate aprecierea lui Ion Zamfirescu, potrivit căreia: "Este obligatoriu să părăsim atât ideea unei Europe văzute EXCLUSIV de la Paris, Londra, Berlin, cât și tentativa de a răspunde acestei perspective cu una exclusiv răsăriteană... Trebuie să găsim punctul de vedere de unde realitatea să apară întreagă... Găsirea unui asemenea punct de vedere realmente european, purificat de orgoliul occidento-centrismului, dar și de orice filosofie karamazovistă... reprezentă pentru români un imperativ categoric".

Predominarea actuală a audio-vizualului, care "transportă" în prezent masiv structuri de mesaje culturale ("cultureme"), elaborate în Occident pentru Occident, comprimarea timpului

petrecut cu lectura (fără de care nu se constituie o adevărată cultură a inteligenței și a sufletului) sau limitarea lecturii cotidiene la presa politică și de divertisment (de calitate discutabilă) restrâng aria unui contact al tinerei generații cu tezaurul cultural, depozitar al valorilor spirituale SUPERIOARE, atât naționale, cât și universale.

Problema majoră în aceasta constă: 1) a nu lăsa ca volumul de valori culturale clasice naționale și universale ASIMILATE să rămână sub cota necesității și posibilității; 2) a nu lăsa ca o specie a culturii (cea științifico-tehnică, economico-managerială) să elimine sau să împingă în subsidiar cultura zisă umanistă. Altfel, riscul de a crea "omul unidimensional", de a substitui culturii autentice numeroase produse subculturale și kitch-ul generalizat devine o realitate socială cu incalculabile consecințe pentru spiritualitatea românească în ansamblu.

Ne-am permite să afirmăm că, în ansamblul ei, cultura română (atât cea "pasivă", dar, mai ales, cea "activă") se află sub "STARE DE ASEDIU". Riscul de a deveni rapid o "colonie" mediatică a Occidentului este real și subapreciat de intelectualitate.

Elaborarea strategiei în domeniul cultural-educațional ar fi o ocazie pentru a inaugura un proces, pe termen lung, de ECHILIBRARE, SINTEZĂ și CREATIVITATE, care să perpetueze, în modernitatea lumii secolului XXI, originalitatea spiritualității românești.

Căci, aşa cum relevă, încă mai demult, "europeanul" Adrian Marino, "progresul percepției românești a Occidentului, al deschiderii adesea rapide, vertiginioase spre ideile, formele, valorile și modelele sale, a fost și este însoțit - și trebuie să fie tot mai mult însoțit de o căt mai adâncită, nuanțată și amplificată dezvoltare a specificității noastre, a originalității noastre creative. «Occidentalarea» nu poate fi concepută decât ca un ferment, incitant, stimulent, termen riguros de confruntare pentru totalitatea virtualităților noastre spirituale". La o asemenea apreciere nu avem nimic de adăugat.

simplă întâmplare, la prima lor apariție, să fie luată ca nevoie, în cazul celei de a două.

Într-adevăr, în "Politice", orânduiala scrisorilor, eseurilor și interviurilor nu este după cronologia apariției lor, ci după gândirea din urmă a autorului. Este dreptul autorului să procedeze cum vrea el cu opera lui, să și-o așeze în ordinea care îl exprimă în ultima sa ipostază etc. etc. Ar fi, însă, o eroare să nu se observe că o anumită cronologie este, totuși, respectată de autor. Oricum ar fi, punctum saliens al "Politice" îl constituie În preajma streangului (Istoria unei nopți) și Scrisorile, locuri în care se articulează temele mari și dure ale încercărilor lui H.R.P., dar și soluțiile pe care le-a gădit ca valide.

Întâmplările dramatice prin care a trecut în noaptea de 21-22 decembrie l-au marcat profund. H.R.P. subliniază că dacă în ziua de 22 decembrie 1989 nu ar fi căzut regimul comunist din România, majoritatea celor care au fost arestați ar fi fost împușcați. Aceasta este momentul și aici se află și una dintre cauzele pentru care H.R.P. procedează la împărțirea românilor în două categorii distincte și opuse: una, "care l-a salvat" și cealaltă, care a "consimțit" la "stergerea sa dintre cei vii". Aceasta din urmă categorie este alcătuită din "cei care au refuzat să protesteze" (p. 16), ei înscriindu-i-se și rudele sale de sânge (ale lui H.R.P.) care așteptau cu „pusinimă prudență” să vadă ce se mai (subl. lui H.R.P.) întâmplă. "Ca mare parte a poporului căruia și aparțin prin naștere, scrie mai departe H.R.P., așteptau și ei că lucrurile să se hotărască prin alții (subl. lui H.R.P.), iar ei doar să profite, într-un sens sau altul" (p. 16).

Textul citat poate fi socotit ca esențial pentru spiritul întregii lucrări; el este fundamental mai tuturor demersurilor întreprinse de H.R.P. în domeniul politic, și nu numai politic, ci și sociologic, istoric, ontologic (chiar!) etc. Cu textul citat se articulează una dintre premisele metodologice pe baza căreia vor fi lansate, în paginile următoare, cele mai aberante invective la adresa poporului român.

H.R.P. transferă drama sa (nu numai a sa) asupra totalității "realului". El face din trebuințele și spitele proprii criterii de judecătore a orice. Principiul acestui subiectivism (nu subiectivitate!) se face suficient de transparent de-a lungul întregii lucrări și constă în considerarea că inexistență sau degradare a existenței adevărate, ca eroare, minciună, fals, nimic, impostață, amoralitate sau imoralitate a tot ceea ce nu cade sub mila sa. Altfel zis, dacă lui H.R.P. nu îi convine ceva, ori ceva nu răspunde așteptărilor sale (de regulă, acestea sunt imaginare sau, în cel mai bun caz, livești) atunci toate sunt cu "mânie" înfiriate până la spulberare și a simplei lor aspirații de a exista H.R.P. devine, pornind de la el însuși, criteriu universal, judecătorul suprem, pâinea și cuțitul lumii, sursa și leagănul tuturor adevărurilor, îndrumătorul absolut al lumilor, americană, engleză, franceză, rusă și, cu referință specială, al lumii românești din toate timpurile. (Va urma)

,POLITICE' SI NU NUMAI (II)

Prof. dr. GH. AL. CAZAN

H.R. Patapievici face parte dintre autorii care publică mult mai mult decât scriu. Din acest punct de vedere, el este, cumva, unic, exemplar, pentru că dacă alii - din aceeași categorie a celor care au un număr impresionant de cărți publicate - deși n-au scris decât una, au așteptat niște ani pentru ca, mai apoi, rapid, să-și redîndeze de mai multe ori aceeași carte, lui H.R.P. i se publică volumul înainte să se usuze cerneala din paginile ziarelor sau revistelor în care îi apăruseră esurile. H.R.P. este, nu încap vorbă, un răsfățat al destinului, chiar dacă, ba, poate, cu atât mai mult, cu cât se știe cine anume este destinul lui și cum îl supraveghează îndeaproape.

În "Politice", titlu pretențios

până peste poate, sunt puse laolaltă: 1) "Istoria unei nopți" (26 de ore petrecute ca arestat în beciurile I.G.M. și ale Fortului Jilava). 2) Patru scrisori adresate lui A. Paleologu (perioada 6 martie 1990 - 12 august 1991). 3) 19 eseuri (articole), publicate în "22" (între august 1994 și martie 1996) și 4) Trei interviuri. Așadar, scrisori, eseuri și interviuri sunt genurile abordate de autor, grație cărora își face evidente reprezentările, vizuinile, ideile etc. despre "politica" și despre "politici", în special, și, mai mult, cam despre orice se poate vorbi. Structura cărții mărturisește, prin ea însăși, buna dispoziție a "susținutului public" al lui H.R.P. de a pune o astfel de ordine în lucrările sale, încât ceea ce putea să pară a fi o

EDUCATIA

Supliment al revistei "Opinia națională". Apare sub îngrijirea Asociației Generale a Învățătorilor și Educatoarelor din România

13

Educația morală în școală

Magdalena DUMITRANA,
cercetător principal
la Institutul de Științe
ale Educației

Unul din domeniile care pare a apărea în cea mai mare parte școlii este cel al educației morale. Dacă pentru perioada preșcolară, ceea ce definește responsabilitatea educației morale a copilului este în primul rând familia, momentul în care acesta pășește pragul școlii face ca grija pentru evoluția morală să devină aproape exclusiv obligația procesului de formare dirijată, desfășurat în școală.

Factorii fundamentali aiici sunt doi: **valorile** ce trebuie transmise și **persoana** care le transmite, care poartă numele de învățător, profesor, educator. Deși elevul este considerat, în general, ca principalul actor al procesului de educație, în acest context el se mișcă într-un plan secundar. Cel care decide întriga piesei și împarte rolurile nu este elevul, ci adultul - fie el profesor ori administrator educațional. Sarcina față de sine însuși este, într-adevăr, extrem de importantă și unică pentru fiecare persoană, referindu-se la actul alegerii morale. Alternativele sunt oferite însă de societate și, în primul rând, de comunitatea școlară. Mult mai târziu el descoperă alternativa interioară.

În ceea ce privește cei doi factori principali - **profesorul și valorile** - se poate remarcă o anumită echivalență vizând importanța lor, pe parcursul depășirii succesive a vîrstelor școlare. La vîrstele mici, lucrul cel mai important nu apare valoarea, ca atare, ci persoana care o emite. Nevoia de aprobare din partea adultului este criteriu esențial. Valoarea este considerată din punctul de vedere al conexiunii sale cu o persoană, de obicei un adult, cel mai adesea profesorul. Aceeași normă este acceptată sau respinsă în funcție de acceptarea sau respingerea persoanei respective. La elevul mic regula morală este assimilată în litera sa, judecata morală de valoare propriu-zisă fiind amânătă pentru mai târziu. La vîrstele mai mari, persoana ce emite preceptul moral începe să fie comparată cu respectiva valoare. Judecata morală are loc, în primul rând, prin analiza valorii și nu a vorbitorului. Cu toate acestea, este cert că persoana ce verbalizează valorile și formulează regulile morale rămâne centrală în sistemul de referințe morale ale elevului.

Sunt tipice, în această privință, conflictele existențiale ale adolescenților în care sfârșirea idolilor (de obicei profesor) pare a sfârșîma morală însăși. Demolarea piedestalului maestrilor este o

Copile în costume vechi - Draguș, jud. Brașov

acțiune specifică acestei vîrste și, într-un anume sens, ea este necesară. Personajul important al acestei vieți, profesorul, este, în mod firesc, primul pe care aceste calități sunt practicate. Persoana adultului poate satisface, în egală măsură, nevoia de lider, ca și pe cea de țap îspășitor a adolescentului. Aceste roluri extrem de diferite, ca și altele, de altfel, cu care este investit profesorul, sunt un argument că persoana profesorului își păstrează permanent un loc privilegiat, fie că investirea sa din partea elevului este pozitivă, fie că este negativă.

Al doilea element principal în educația morală în școală este cel reprezentat de **valorile care trebuie transmise**; selecția lor pare a fi dificilă, mai întâi, datorită interacțiunii factorilor psihologici și sociali ce determină dezvoltarea persoanei, cât și datorită contextului școlar, limitativ prin însăși natura sa. Acest complex de determinanță face aproape imposibilă proclamarea anumitor valori fără implicarea unor ajustări, modificări de ordin psihologic și social, ce implică variația concepțiilor etice. În această rețea a relativității există, totuși, valori, ce-și păstrează substanța în posida oricărei schimbări.

O valoare fundamentală ce pare a fi aproape inherentă ființei umane este **valoarea de adevăr**. Una din primele interdicții morale ridicate în fața copilului de către părinte este: să nu minți! Principala cerință, formulată de adolescent, este de a nu fi mințit. Conflictul esențial al subiectivității umane pare a fi, nu cel dintre bine și rău, ci acela dintre adevăr și minciună. Adevărului, ca valoare morală, i se adaugă necesitatea dezvoltării, în ființă umană, a capacitații de discriminare morală, fără de care înțelegerea morală nu are conținut.

O altă condiție este cea a experimentării, atât a adevărului, cât și a diferențierii, ca

fiind singura cale către cel dințai; ceea ce se numește experimentare se definește, de fapt, ca sensibilitate, afectivitate, ori, și mai specific, iubire, milă, credință. Nu ar fi de luat în considerare, în acest context, voința morală, întrucât aceasta este, mai degrabă, o capacitate derivată. În măsura în care viața morală, înțelegerea și trăirea adevărului moral se găsesc prezente în om, voința apare mai curând ca o condensare a energiilor de cunoaștere și afectivitate.

Experimentarea și trăirea adevărului se referă atât la profesor, cât și la elev. Ambii

sunt ființe umane în dezvoltarea continuă și în evoluția morală. Diferența dintre ei pare mai degrabă cantitativă. La adult, numeroasele obstacole existențiale determină, în cele mai multe cazuri, o scădere a energiei morale. Copilul, Tânărul posedă o capacitate explozivă pentru a trăi, care nu este încă încercată de evenimentele vieții. Convingerile morale, conduită depută, în mare măsură, de această energie, ca suport al forței morale. Tânărul pare a avea o mai mare rezistență morală, dar cunoașterea și diferențierea faptelor morale exterioare nu au maturitatea

necesară omului moral integral. Adultul câștigă în înțelegere, dar forța lui morală pare a se diminua cu vîrsta.

În acest context s-ar putea spune că binele - valoarea supremă, este o înțelegere și o trăire echilibrate ale adevărului exterior și celui interior. Acest bine este o valoare abstractă, dar în egală măsură, una concret umană, caracteristică ce-l face să fie văzut ca un ideal înalt, dar, în același timp, permite nutrirarea speranței de a fi atins efectiv. Este o cale individuală ca această speranță să devină încredere și, mai apoi, credință. Ajuns în acest punct, individul poate înțelege și distinge între valorile morale relativizate în contextul modificărilor sociale, poate opera cu decizii corecte, în care eficiența și utilitatea să aibă referință morală.

Hotărârea de a alege drumul către adevărul moral, ori de a urma calea opusă, aparține individului. Dar hotărârea lui nu trebuie să ignore factorii contextuali și, în nici un caz, nu poate ignora școala. Școala este o experiență personală, simultan cu una socială. Ea este, de asemenea, singura construcție socială care, investită cu stimă socială și cu puterea de decizie necesară, poate dobândi capacitatea de a indica direcția cea adevărată. În interiorul școlii, într-o anumită măsură, independent de contextul larg socio-politic, profesorul poate să rămână cu adevărul profesor, iar elevul poate primi sprijin în a cunoaște adevărul aflat în sine însuși. În acest fel, școala ar putea deveni cărarea regală spre esența vieții atât pentru profesor, cât și pentru elev.

Calculatorul electronic în învățământ

Prof. dr. IOAN JINGA

Pătrunderea calculatorului electronic în școli s-a făcut relativ târziu (anii '60), în comparație cu alte domenii, și cu destule dificultăți, cele mai importante vizând costurile, mult prea mari pentru un învățământ afectat de criza de resurse financiare și de un software dificil de realizat datorită lipsei de experiență și de personal calificat.

Introducerea și utilizarea calculatorului electronic în învățământ au parcurs câteva etape succesive. O primă etapă a fost cea de tatonare și experimentare, care, la noi în țară, poate fi plasată în anii '70. O a doua etapă, de "expansiune sistematică", în cadrul căreia informatica a devenit obiect de studiu; calculatorul a început să fie utilizat pe scară mai largă, figurând și în catalogele anuale de mijloace de învățământ. Con-

comitenț, s-a organizat inițierea personalului didactic în acest domeniu. O ultimă etapă a constat în consolidarea rezultatelor obținute în cadrul experimentării și generalizării lor în anii '90.

Dacă, la început, posibilitățile de utilizare a calculatorului erau mai reduse, el fiind folosit în activități simple de învățare, după metoda învățământului programat, precum și pentru evaluarea cunoștințelor elevilor, în prezent, funcțiile lui s-au diversificat.

Calculatorul, ca mijloc de învățământ, poate îndeplini următoarele funcții: a) realizarea învățământului interactiv, în care elevul nu trebuie să mai fie spectator, ci să participe activ la "dialogul" cu mașina; b) individualizarea procesului de învățare, atât în privința adaptării conținutului acestuia,

că și în aceea a "umanizării" procesului; c) experimentarea, având în vedere faptul că elevul poate "vedea" și experimenta procese și fenomene a căror reproducere prin alte mijloace ar fi costisitoare, periculoasă sau imposibilă; d) instrument intelectual, prin care elevul își poate programa probleme spre rezolvare; e) controlul evoluției elevilor, în sensul unei supervizări a procesului de învățământ, permitând o orientare precisă în fiecare caz concret; f) controlul timpului și secvențelor de prezentare a materialului de învățământ; g) controlul conținutului învățământului, fapt care asigură o adaptare a acestuia în funcție de progresele individuale în studiu; h) mijloc de examinare, care permite elevului să beneficieze de un plus de informație în scopul îmbunătățirii rezultatelor la învățătură; i) mijlocirea comunicării între elevi și profesori.

(Continuare în pag. 6)

Dreptul pleacă de la ideea de **justiție**, care cuprind tot ceea ce numim drept și nedrept în relațiile dintre persoane, constituind **direcția ideală** spre care se îndreaptă orice cunoștință juridică. Axată pe aceste coordinate, gândirea lui Mircea Djuvara se diferențiază profund de celelalte școli și curențe care s-au străduit să explice și să fundamenteze fenomenul juridic, precum **școala dreptului natural**, **școala istorică**, **utilitarismul**, **voluntarismul și pozitivismul juridic**. Pozitivismul crede în autoritatea absolută a experienței, dar aceasta nu este o sursă ultimă, un "dat" nemijlocit, imediat al existenței. Concepând dreptul în mod empiric, orientarea pozitivistă ignoră planul specific juridic, cel al **normativității**, al **aprecierii**, ocultând astfel dimensiunea valorică, etică în speță, singura din care se poate deduce ideea de drept și de obligație. Încorsetată de această perspectivă empirică, juriștii pozitiviști reclud întregul drept la dreptul pozitiv, iar pe acesta îl limitează îndeosebi la lege, făcând abstracție de **ideea de justiție** - adevarata sursă a textelor legale -, ca și de celelalte izvoare formale ale dreptului și barează orice posibilitate de fundamentare a dreptului, de-a-i da astfel o bază rațională și necesară.

Relevând că dreptul pozitiv al unei anumite societăți, dintr-o epocă dată, nu poate fundamenta, prin sine însuși, obligația de a-l respecta, fără a ne raporta la izvorul însuși al acestuia, la ideea de justiție. Djuvara combată concepția care susținea existența unui adevarat juridic absolut și imuabil. Experiența juridică învederează că dreptul poate fi conceput numai în contextul faptelor sociale, care formează substratul material, pe care vine să se suprapună aprecierea juridică.

Este adevarat că **școala dreptului natural** a sesizat, în planul juridicității, "ceva" ce depășește fenomenalitatea schimbătoare, dar nu a reușit să stabilească natura acestui "ceva", situat **au delà (jenseits)**, dincolo de variația permanentă a experienței istorice. Ea nu a reușit să înțeleagă că universalul și imuabilul nu constau în reguli materiale, concrete, și că doar structura logică a gândirii juridice este universală.

Permanențele juridice căută nu rezidă, aşadar, în fenomenele juridice materiale, concrete, ci în modalitățile logice în care le gândim. Dar pretenția școlii dreptului natural este, aşadar, absurdă, căci pe cale pur rațională nu se pot constitui cunoștințe propriu-zise, formele categoriale a priori mijlocind doar formarea cunoștințelor, garantându-le adevaratul, valabilitatea. În sine, formele categoriale sunt goale de conținut și ele capătă sens numai în măsura în care se aplică intuițiilor sensibile, funcțiunea lor fiind **regulativă**, nu constitutivă, pentru cunoștere. De aceea, în afară de experiență nu se poate concepe nici un fel de cunoștere valabilă. Kant afirmaște în această privință: "Conceptele fără intuiții sunt goale, intuițiile sensibile fără concepte sunt oarbe".

Rațiunea umană creează doar cunoșterea existenței, nu existența însuși, aceasta din urmă fiind "dată"; o cunoștere efectivă poate rezulta numai din conlucrarea formelor **categoriale** și a **intuițiilor sensibile**. De aceea, Djuvara arată că "nu poate exista o legislație rațională universală și necesară aplicabilă în toate locurile și timpurile, pentru că elementul material al oricărei cunoștințe juridice variază, datele sociale fiind în continuu evoluție și având întotdeauna o nuanță originală". La antipodul **dreptului natural** - înclinat spre abstract, universal și spre o unificare excesivă - a apărut, în secolul

MIRCEA DJUVARA: un sistem original de filosofie a dreptului (II)

MIRCEA GORUNEAU

trecut, **școala istorică**, ce punea accentul pe condițiile social-istorice considerate a fi determinante ale dreptului, ca un produs al societății. Djuvara recunoaște meritul acestui curent de gândire juridică, dar consideră că explicarea istorică nu ține loc de temei pentru justificarea rațională a dreptului. Istorismul **explică**, dar **nu justifică**, el constată doar fapte juridice, fără a putea deduce, din planul faptelor, criteriul de apreciere, de valorizare specific dreptului.

La fel respinge Djuvara și **utilitarismul**, care se întemeiază pe interes. Interesele nu sunt relevante din punct de vedere axiologic, ele fiind "date" brute ale experienței pe care le constatăm ca fapte, urmând a fi supuse abia ulterior aprecierii juridice, ce le califică, după caz, în legitime și nelegitime, în măsura conformității sau neconformității lor cu ideea de justiție.

Djuvara critică, de asemenea, **voluntarismul**, care reduce dreptul la forța ce-l impune, fiind

astfel vidat de tot ceea ce constituie tocmai esența sa: componenta **rațional-apreciativă**.

Filosofia juridică a lui M. Djuvara pornește, astfel, de la gândirea kantiană și a celor mai strălușii gânditori neo-kantieni, care, toți, au impuls autonomia valorilor, arătând cum pot fi secund valorificate curențele juridice analizate anterior, reținând ce este valabil din ele, ca materiale de construire a unei concepții profunde originale și cu o largă deschidere. El a reținut, din **dreptul natural**, tendința cunoașterii juridice spre o valabilitate generală și aducerea dreptului pozitiv în fața finalită instanțe a justiției raționale. De la **școala istorică**, Djuvara a preluat relativitatea dreptului pozitiv și a subliniat evoluția acestuia în cadrul istoric. De la școlile pozitiviste, a preluat metoda de a pune la baza studiilor juridice că mai amplă cunoaștere a faptelor sociale, care constituie baza, înțepătul cercetării, cu toate că ele nu fac încă parte din însuși eșafodajul și

armătura juridică. Iar de la Kant și filosofia post-kantiană, Djuvara valorifică ideea că, în orice act de cunoaștere, este implicat un **obiect cunoșător**, care își opune un **obiect pe care-l cunoaște**. Djuvara ajunge la poziții foarte apropiate de gândirea lui Giorgio Del Vecchio. În consonanță cu acesta, gânditorul român arată că, atât **subiectul**, cât și **obiectul** se postulează reciproc. Djuvara, asemenea lui Giorgio Del Vecchio, arată astfel că nu putem cunoaște numai un obiect (ceva), ci și un subiect. Suntem, aşadar, nu în fața unui **eu-non eu**, ci a unui **raport între eu și un alt eu**, a **raporturilor inter-subiective** ce sunt și ele imanente cunoștinței noastre. Orice subiect ajunge, astfel, să se considere ca obiect de cunoștință pentru alt subiect și orice subiect posibil poate fi considerat în mod obiectiv pe același plan de coordonare.

Sunt numeroase articulațiile filosofiei dreptului la Djuvara, care nu au putut fi prezentate integral în această scurtă expunere. Sperăm însă că, prin însăși această lapidată înfățișare a concepțiilor sale, am reușit să învățăm că, în cultura românească, M. Djuvara constituie, până acum, o culme a filosofiei și sociologiei juridice, el meritând din plin aprecierea comunității juriștilor din țara noastră.

ROMÂNIA – „CAPITALISM DEPENDENT”?

(Continuare din pag. 1)

Dar el nu a constituit nicidcum motorul antrenării întregii comunități coloniale, stătale pe drumul progresului. "Capitalismul dependent" s-a manifestat și încă se manifestă, acolo unde mai există, ca structuri de inserție străină în societățile respective, aplicând strategii definite de **interese proprii** și care au atras în orbita dezvoltării comunitățile umane din zonele respective numai în măsura satisfacerii acestor interese. Uneori, ocrotite militar de statele de proveniență a capitalului, el a stimulat în mică măsură formarea unor întreprinzători locali în interesul economici, al pieței naționale a proprietății țării, în raport cu restul lumii, și, nu rareori, i-a subordonat întreprinderilor străine, ca, de altfel, și pe unii dintre membrii clasei politice în formare. Contra "capitalismului clasic european", "capitalismul dependent" a coexistat și, în unele locuri, coexistă cu forme arhaice, rudimentare de muncă și civilizație; înțeținut și, în parte, a adâncit ruptura dintre economia tradițională, de subzistență, și cea modernă.

Dependența caracteristică structurală a subdezvoltării

După cum relevă, în 1970, Claudio Viliz, directorul Institutului de Studii Internaționale din Chile, "capitalismul dependent" a alterat "mersul firesc al constituirii economiei naționale și, prin aceasta, dezvoltarea întregii societăți". Nu întâmplător, el a polarizat, în special în a doua jumătate a acestui secol, reacția "aproape unanimă a aspirațiilor naționale" în majoritatea "lumii a treia". În America Latină, aproape s-a generalizat convingerea că una dintre problemele principale ale zonei este dependența ei crescândă atât în domeniul economic, cât și în cel cultural și politic. Acestui curent de opinie i se datorează mareea mișcare

nățională și internațională în legătură cu trecerea în patrimoniul național a resurselor naturale în întreaga lume fostă colonială. Chiar dacă formele sale nu au fost similare, iar în unele zone precum Angola, Mozambic, Algeria, ele au depășit enclavizarea oarecum clasice, "capitalismul dependent" a înțeținut pretutindeni structuri ale subdezvoltării și transferului neechivalent de venituri, resurse și produse spre centrele de formare a capitalului investit.

În această privință, Oswaldo Sunkel remarcă, încă în 1968, referindu-se la America Latină, că "progresul economic al țărilor continentului nu se poate realiza decât prin respingerea interfernțelor și piedicilor ce se opun liberei alegeri a drumului și mijloacelor politicii dezvoltării naționale". El consideră că "dependența este o caracteristică structurală a subdezvoltării" și că "dezvoltarea, pentru a fi autentică, trebuie să tindă să înlocuiască dependența prin independență, înțelegând prin aceasta o situație în care naționa ce înfruntă presiuni sau limitări externe, în dezvoltarea sa, să poată prin ea însăși să creeze sau să aleagă forme alternative de a răspunde la aceste situații." (subl. ns - MN). Este vorba de efortul de asemenea de a se exprima la autode-

terminare, de "dorința de a participa la binefacerile și crearea culturii și științelor moderne și universale, dorința de a realiza libertatea, democrația, egalitatea de posibilități și bunăstarea de care se bucură în măsură mai mare sau mai mică țările industrializate".

Firește, într-o lume a interdependențelor globale, a inegalităților economice, științifice, militare, politice dintre state, este nevoie să se vorbească despre o "dependență ideală", absolută, perfectă. Orice inegalitate, orice asimetrie atrag după sine și posibilități de dependență: se și vorbește despre "dependență", ca și despre "securitate", energetică, alimentară, inclusiv strategică, militară, ca, de altfel, și în ce privește structura importurilor și exporturilor, ca, de altfel, și gradul de dezagregare a comerțului interior și de degradare, în bună măsură, a agriculturii, de transformare a acesteia în ramură de autoconsum, prin randamentele sale mici și.

"Capitalismul dependent", în forma sa clasică, istorică, neamenință, de fapt, prin degradarea în continuare a economiei, prin incoerențele în aplicarea reformei și a strategiei aderării la Uniunea Europeană; toate acestea pot genera, într-adevăr, o dependență reală în ce privește securitatea resurselor, inclusiv a celor umane, că și alimentară. Clasa noastră politică și patronatul în dezvoltare poartă principala răspundere pentru nevalorificarea resurselor creative imense ale poporului nostru, a avantajelor și oportunităților reale ale economiei noastre naționale în drumul spre societatea modernă, informațional-culturală.

REVISTA
OPINIA
națională

Tiparul executat de
DRAGO PRINT GRUP
Tipografia F.E.D.
TEHNOREDACTARE COMPUTERIZATĂ:
Mariana IONIȚĂ

REDACȚIA SI ADMINISTRAREA: București, Palatul Sporturilor și Culturii, Parcul Tineretului, Sector 4. Telefon: 330.68.45

Costul unui abonament trimestrial este de 3600 lei. Plata abonamentele se face prin mandat poștal sau dispozitie de plată pe adresa Fundația "România de Mâine", Palatul Sporturilor și Culturii, Parcul Tineretului, Sectorul 4, București, Cont 451.00.972 - B.C.R. - S.M.B. Abonamente se pot face și prin oficile poștale din întreaga țară.

Revista "OPINIA NAȚIONALĂ" se află înscrisă în Catalogul de presă "RODIPET" la poziția 2111. Cetitorii din străinătate se pot abona prin "RODIPET" S.A. - P.O. BOX 33-57, Fax 0040-1-3129432 sau 3129433, telex 11995 - Piața Presei Libere nr. 1, Sect. 1, București - România.

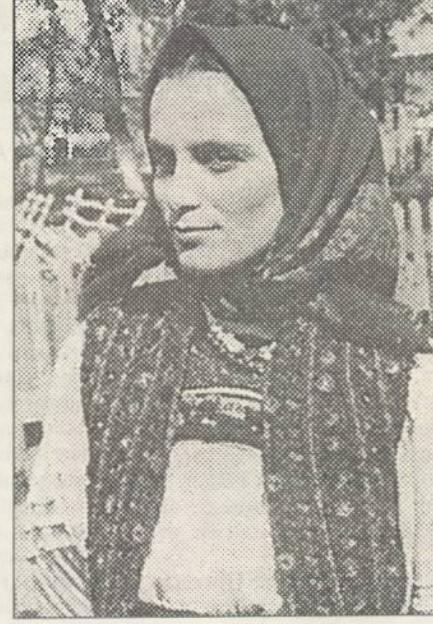
Fată în costum - Oești, Argeș

Bărbat în costum - Fundul Moldovei

Fată în costum. Negrești - Tara Oașului

Femeie în costum vechi. jud. Hunedoara

Exploatând creator datele obiective ale existenței istorice a neamului românesc și ale identității sale spirituale, Nicolae Iorga a întruchipat, în personalitatea sa - fără ambii de a realiza un sistem teoretic, abstract - un program de luptă și muncă pentru creatorii adepti ai Sămănătorismului, curenț în care s-au ilustrat poeti ca Gh. Coșbuc, Al. Vlahuță, Șt. O. Iosif, Octavian Goga, Maria Cunțan; prozatorii: Mihail Sadoveanu, Ion Agârbiceanu, Ion Adam, C. Sandu Aldea și-a.; dramaturgii: Al. Davila, Zaharia Bârsan și numeroși alții, în toate speciile și genurile literare, în care au exprimat atribute definițorii ale identității noastre etno-spirituale.

EXISTĂ UN SINGUR NEAM ROMÂNESC!

În centrul acestui program stăteau câteva idei-forță, de necontestat, pe ale căror coordonate ideologice creatorii puteau contura portretul etno-psihologic al românilor. Aceste idei centrale s-ar putea rezuma la: a) Există un singur pământ românesc și un singur neam românesc, în ciuda faptului că, în anumite perioade, țara a fost fărâmătată samavalnic, pe provincii, supuse unor imperii străine. b) Există un suflet românesc, o singură limbă și o singură cultură națională. c) Izvoarele principale ale artei naționale sunt - în bună tradiție a Daciei literare - trecutul istoric românesc și viața țărănească, fără a se ignora alte clase și pătuiri sociale, dar numai în măsura valorii artistice, sociale și naționale. d) Literatura și arta românească, pentru a fi valoroase și originale, pentru a căsătiga interele altor nemuri, trebuie să oglindescă realitatele de la noi, istoria, viața, idealurile poporului român, identitatea lui spirituală.

Prin grandioasa sa operă, Nicolae Iorga a integrat istoria românilor în istoria universală, a evidențiat originalitatea culturii românești în contextul altor culturi și a marcat convingător identitatea noastră etno-spirituală. În special, în lucrarea *La place des Roumains dans l'histoire universelle* (1935), el a ilustrat rolul jucat de ei în impactul popoarelor migratoare cu ceea ce Imperiul roman lăsase moștenire Daciei; în apărarea Apusului Europei de invaziile otomane; în păstrarea culturii române în această parte a Europei; în faptul că au constituit centru cultural al populațiilor ortodoxe din Balcani; în ajutorul acordat renasterii naționale a popoarelor din Sud-Estul Europei, prin găzduirea reprezentanților acestora; în vehicularea ideilor noi ale Occidentului în secolul al XIX-lea; în determinarea schimbării politicii marilor puteri față de regiunea noastră.

Nicolae Iorga a relevat specificul identității noastre și în studiile sale privind literatura și folclorul românilor, apreciind că anecdotele populare sunt "un document etnic de mare valoare" în care se răsfrâng spiritul poporului ce le-dă naștere, un popor "vioi și glumeț, de un umor fără răutate și venin, care râde fiindcă așa-i vine lui să râdă, din mulțimirea sufletească pe care

Corifei ai românismului despre identitatea etno-spirituală a poporului nostru (II)

**Nicolae Iorga • Mihail Sadoveanu
• Octavian Goga • Liviu Rebreanu
• Ovid Densusianu • Garabet Ibrăileanu**

Prof.dr. ION DODU BĂLAN

o simte, când cu ochiul lui străbătător de român prinde-n zbor caraghioslăcul dat de Dumnezeu lucrurilor și ființelor, pentru a-l face pe dânsul să se mai bucre uneori, făcând hăz în mijlocul necazului".

Iorga vede și în poveste un document etnic, "un document de cugetare românească". În studiu intitulat *Povestile*, publicat în 1890, el aprecia că "țăraniul e om așezat, înțelept, cam prozaic în viața lui, fără visarea omului de Nord, fără poezia senzuală și leneșă a acelui copil veșnic care se cheamă napoitanul". Iorga constată că eroul central al basmelor românești este Făt-Frumos, care e mereu nedreptățit, dar nedreptățirea nu e întotdeauna deliberată. Făt-Frumos, ca ideal moral al românilui, este și el o expresie a identității noastre, etno-spirituală. El curajos,abil generos, viteaz, plin de omenie, pedepsesc faptele nemorale, își ține lărgă duile, respectă cuvântul dat, se răzbună pe nedreptatea făcută lui sau altora, învinge predilecile cei ieș încale: mume ale pădurii, iazmele înțumericului, figurile fermecate, balaurii.

Într-un alt studiu, *Frumosul în concepția poporului*, Nicolae Iorga evidențiază ideea că în "cugetarea poporului, moralitatea nu este decât o frumusețe și frumusețea nu este, de fapt, decât o moralitate, lucruri pe care filosofii le osceșesc, dar poporul le pune împreună". Într-adevăr, această caracteristică a identității noastre spirituale este de necontestat. Când cineva comite o faptă rea, nemorală, românul zice: "Nu-i frumos ce faci", adică nu-i bine, nu-i corect și moral. Pentru român, ceea ce e frumos, e bine, e moral, ceea ce e urât, e împotriva bunului simț moral!

LIMBA NAȚIONALĂ - CEA MAI SCUMPA MOȘTENIRE A STRÂMOȘILOR

Cercetător profund al vieții și spiritualității românești din aproape toate domeniile majore ale culturii -

istoria națională și universală, istoria vieții bisericesti, istoria artelor, critică și istorie literară, belezistică, - Nicolae Iorga a acordat o atenție specială limbii naționale. El afirma că "limba cuprinde, într-o formă întrebunțăță de toți, întreaga viață, timp de secole întregi, timp de mii de ani uneori, a poporului". De aceea, consideră Iorga, limba "este ființă vie care ne vine din timpurile cele mai depărtate ale trecutului nostru, ea este ceea mai scumpă moștenire a strămoșilor, care au lucrat, generație de generație, la elaborarea acestui suprem product sufletește".

Subliniind rolul hotărâtor al limbii în formarea identității unui popor, legătura indestructibilă dintre limbă și gândire, marele savant afirma, într-un spirit științific foarte modern: "Literatura, cugetarea unui popor - se formează în foarte mare parte, în mult mai mare parte decât ne închipuim de obicei, din limbă". Între idee și cuvânt este o legătură organică, de nedespărțit; și "sufletul unui popor într-o anumită măsură și literatura unui popor în acea epocă, toate manifestările de ordine ideală din acel timp pornesc din asemenea transmisuni sufletești cuprinse în limba poporului".

În concepția lui N. Iorga, limba reflectă istoria neamului nostru din zorii ivirii sale și până în contemporaneitate. "Acestă limbă s-a făcut pe câmpii de luptă, în sfaturile domnești, în toată viața noastră națională, neconcenit mișcată. Și nu poate să existe un instrument de literatură, nu poate să existe literatură decât aceea care este ieșită din întregimea vieții naționale" (s.n. - I.D.B.). Urmărind istoria limbii române în principalele ei etape de dezvoltare, Iorga remarcă, entuziasmat, marea putere de creație a românilor, geniul lor lingvistic, întrucât au făurit o limbă în care "se poate exprima cugetarea cea mai fină, se poate exprima simțirea cea mai gingășă, se poate exprima cea mai mare înălțime a cugării".

Personalitatea lui Nicolae Iorga nu poate fi înțeleasă în adevarata ei lumină și grandeță decât înălțărând de pe ea etichetările nedrepte de "reacționar", "naționalist exacerbat" (cu toate conotațiile negative ale acestei noțiuni), "idealiste", "xenofob", "paseist", de "exclusivism", "autohtonism", "antimodernism", pe care adversarii săi literari și politici i le-au aplicat ilustrui bărbat al națiunii române și al umanității, extrapolându-le cu înverșunare și asupra **currentului sămănătorist** și asupra revistei în care s-a afirmat acest curent, "Sămănătorul", apărută, la București, între 2 decembrie 1901 și 27 iunie 1910. Directori în primul an (până la 29 dec. 1902) au fost A. Vlahuță și G. Coșbuc. Ideile patriotice, atitudinile militante pentru apărarea specificului național sunt prezente în această revistă, care căuta să fie o păstrătoare a bunelor noastre tradiții naționale și o expresie a vieții poporului român, împotriva a "căte și mai căte bolnave idei și cu totul străine spiritului românesc", cum arăta Coșbuc, în numărul 2 al "Sămănătorului". Revista țintează "redeșteptarea avântului de odinioară în sufletele românești", pentru chemarea atâtării puterii risipite la o îndrumare mai sănătoasă, „la sfânta grija a întăriri și înălțării neamului acestuia".

„O NOUĂ EPOCĂ DE CULTURĂ TREBUIE SĂ ÎNCEAPĂ PENTRU NOI”

Între 5 iunie 1905 și 15 octombrie 1906, director al revistei va fi Nicolae Iorga, răstimp în care îmșcarea sămănătoristă capătă amplioare și o audiență deosebită în lumea intelectualilor, rurali, mai ales. Retrăgându-se Nicolae Iorga, revista e condusă de un comitet format din M. Sadoveanu, Dimitrie

Anghel și Șt. O. Iosif.

E adevărat că Iorga și alii critici sămănătoriști militau pentru o artă cu specific național, inspirată din lumea satelor, și se pronunțau împotriva exceselor moderniste, a imitațiilor servile ale altor literaturi, a decadentismului și cosmopolitismului. Ei promovează o literatură națională, dar nu sunt ostili marii literaturi universale. Dimpotrivă, poate nici o mișcare literară n-a tradus atât de mult din literaturile naționale ca sămănătoriștii. Si adevărul acesta a fost ascuns de criticii și istoricii literari proletarii tocmăi pentru a acuza sămănătorismul de "izolare naționalistă".

I s-a reproșat lui Nicolae Iorga lupta sa pentru unitatea tuturor românilor, pentru o artă și literatură cu caracter național, morală și constructivă. Într-adevăr, Iorga susținea asemenea idei menite să ne întărească identitatea națională. Dar ce era rău în asta? De ce-ar putea fi incriminate ideile din articolul, atât de discutat, intitulat **O nouă epocă de cultură**: "Ce avem de făcut înainte de toate, e purificarea, întregirea, înaintarea și, mai ales, răspândirea culturii noastre. Avem în România un stat pentru toți și o cultură pentru boieri și parveniți din funcții. Avem un stat național fără o cultură națională, ci cu o spoliă străină, franțuzească. Avem visul de unire națională în aceeași formă politică, îl legămă în vorbe și nu-l chemăm la noi prin fapte: hotarele mai sunt încă hotare pentru cultura noastră. Ne dorim unită la un loc și nu ne cunoaștem nicidcum. Așa sunt lucrurile și nu mai pot dura așa, finde că altfel tot ce avem se va risipi în vînt. Ne trebuie cultură tuturor, de sus și până jos, dintr-un hotar al românilor până la altul, o cultură care să fie a noastră (s.n. - I.D.B.), cărti pe rândurile inspirate ale căroră să cadă deopotrivă lacrima finală, bogate doamne și a săteniei, cărti smulse de mâini nerăbdătoare până unde răsună graiul acestui neam. Jos nemernica bâigială străină din saloanele cosmopolite, pentru întreținerea căroră curg sudori de sânge pe plaiurile muncite din greu, jos cărtulile de simțire falsificate și de corupție cu care Apusul otrăvește țări nepricepute, jos maimuțăria nelegituită! O nouă epocă de cultură trebuie să înceapă pentru noi. Trebuie sau altfel vom muri! Si e păcat - căci rânduri lungi de strămoși cinstiți ne stau în urmă și n-am dreptul să ne înstrâinăm copiii!"

Deci, să privim corect și atent lucrurile. În căutarea, definirea și afirmarea identității etno-spirituale, Iorga cerea o cultură națională, expresie a identității proprii, ferită nu de cultura mare, autentică, a Apusului, pe care a admirat-o și și-a însușit-o, ca nimeni altul, ci de imitațiile necreatare, umilitoare și slugarnice, care erau nocive. (Va urma)